

Dünya Tarihinde Askerî Strateji

Jeremy Black, Çev. Bestami S. Bilgiç

İstanbul, Timaş Tarih Yayınları, 2021, 432 sayfa, ISBN: 978-605-08-3594-6.

Muharrem Selçuk ÜNAL*

Jeremy Black, Exeter Üniversitesinde tarih profesörü olarak çalışmaktadır. Türkçeye çevrilen kitapları şöyle sıralanabilir: *Savaş ve Dünya* (Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2009), *Bütün Zamanların Yetmiş Büyük Savaşı* (Oğlak Yayınları, İstanbul 2006), *Neden Savaşıyoruz?* (Güncel Yayıncılık, İstanbul 2005), *Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağ'da Savaş Sanatı* (Kitap Yayınevi, İstanbul 2003), *Dretnot, Tank ve Uçak* (Kitap Yayınevi, İstanbul 2003), *Efsane Komutanlar ve Zaferleri* (Timaş Yayınları, İstanbul 2014). Yazar, *Dünya Tarihinde Askerî Strateji* kitabını Bestami S. Bilgiç'in Nisan 2021'de yaptığı çeviri ile okurlarına sunmuştur. Eserinde stratejinin küresel boyutunu, büyük karar verici şahsiyetlerin meseleleri doğru veya yanlış anlayabilmeleri üzerinden analizlerine yer verilmiştir. Kitap ön söz, giriş, on bir ana bölüm, sonuç, seçili kaynakça ve dizin şeklinde içeriklendirilmiştir. Ana başlıklar "18. Yüzyılda Stratejik Kavramlar", "Kıta İmparatorluklarının Stratejileri (1400-1850)", "Dünya İmparatorluğu Haline Gelmek: İngiltere (1689-1815)", "Cumhuriyetçi Stratejilerin Yükselişi (1775-1800)", "Napolyon ve Diğerleri (1790-1815)", "19. Yüzyılda ABD (1812-98)", "Avrupa ve Dünya Sorunu (1816-1913)", "Dünya Savaşı İçin Stratejiler (1900-18)", "Topyekûn Savaş Stratejileri (1919-45)", "Soğuk Savaş Stratejileri (1945-89)", "Günümüz Dünyası İçin Stratejiler (1900-)" şeklinde düzenlenmiştir.

Yazar, eserin ön söz bölümünde, strateji kavramını, askerî araçlarla uygulanacak planların detayları olmadığını belirterek, bir kurumun ya da bireyin ulaşmak istediği vizyonu gerçekleştirmek için belirlenmiş amaçların tamamı olarak tanımlamaktadır. Eser, askerî hedeflere ulaşmanın ülke siyasetinden bağımsız olamayacağına odaklanmıştır.

* Emekli Kurmay Albay, ORCID: 0000-0001-5784-4683, e-posta: uselcuk884@gmail.com

Giriş bölümünde, Clausewitz, Wayne Lee, Kane ve Lonsdale üzerinden stratejinin tanımına yer verilmiştir. Yazar, Clausewitz'ın strateji hakkında görüşlerinin küresel seviyede olmadığını ancak diğer akademisyen uzmanların stratejiyi “askerî kuvveti politika eksenine dönüştüren süreç” olarak açıkladıklarını belirtmektedir. Stratejik kültür, askerî görevlerin “şekillendiği” bağlamından ele alınmakta ve liderler için çok önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775-83), Otuz Yıl Savaşları (1618-48) ve Yedi Yıl Savaşları (1756-63) yıllarında savaş kararlarının alınması ve uygulanmasında komutan ve kurmayların siyasi otoritenin üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Stratejinin arka planı, ilk devletler olarak; Yunanistan'ın Peloponnes Savaşı'ndan başlayarak 19 ve 20. yüzyıla kadar çeşitli savaşlarda geçirdiği evrim süreci olarak açıklanmaktadır. Stratejide asker ve politikacıların rolü ve strateji bağlamları bu bölümde yer alan diğer konular olup, 18. yüzyılda strateji teriminin Batı Avrupa'da geliştirildiği belirtilmektedir.

Eserin birinci bölümünde, 18. yüzyılda yapılan bazı savaşlar ve çatışmalar üzerinden stratejik bağlamlar ele alınmıştır. Bu dönemde stratejinin kavramsallaştırılması ve uygulanmasında kültürel değerlerin öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca iklim, hava durumu ve mevsimlerin taktiksel, operasyonel ve stratejik bağlamda merkezî rolü ele alınarak bu faktörlerin deniz harekâtı dâhil, askerî harekâta etkilerine yer verilmiş ve yapılacak ittifakların stratejik bağlamda olumlu ve olumsuz sonuçları irdelenmiştir.

Yazar, eserin ikinci bölümünde, kıta imparatorluklarının stratejilerine yer vermiştir. İmparatorluklar olarak Çin, Osmanlı, Rusya, Avusturya, Fransa üzerinden inceleme yapılmış ve karşılaştırmaları ele alınmıştır. Çin imparatorluğu 12 ve 13. yüzyıllarda istikrar üzerine stratejisini tayin etmiş ve sınırlarını bir bütünlük ve devamlılık ekseninde koruyabilmişti. Osmanlı'da ise, “din ve endişe”nin strateji oluşturmada öne çıktığı ve hedef seçimlerinde isabetli kararlar aldığı vurgulanmaktadır. Stratejinin kavramlaşması 1850'lerde literatürde yerini almıştır. Rus stratejisi “çok büyük güç kullanımı” ile temayüz etmiştir. İlk daimî ordu Büyük Petro (1689-1725) zamanında meydana getirilerek askerî stratejileri “tehditlerin ayrıştırılması” ve “her tehdidin tek başına ele alınması” üzerine odaklanmıştır. Avusturya İmparatorluğu, 1700'lü yılların başlarında kazanılan toprakların korunması çabaları ve diplomatik strateji ile özdeşleşmiştir. 1740'lı yıllarda seferlerin düzenlenmesinin amacı olarak ittifakların güçlendirilmesi ve zayıflatılması stratejisi öne çıkmıştır. 1752-92 yılları arasında stratejik parametreler “uluslararası ihtiyaçlar” ve “fırsatlar” tarafından belirlenmiştir. Fransa'da ise, 1680'lerde XVI. Louis döneminde Katolik kaygıların kendi lehine kullanılması meselesi stratejik bağlamın bir parçası olmuştur. O dönemde, hegemonyanın anahtarı olarak büyük ölçekli kale yapımı görülmekteydi. Savaş, kuvvet kullanmada sadece bir kısım olarak ele alınmanın yanı sıra korkutma, komplo, rüşvet verme, propaganda yayınlarının kullanımı olarak önem kazanmıştı. Savaşta müttefik müzakereleri ve birliklikleri stratejinin ana unsuru olarak kabul edilmişti.

Üçüncü bölümde, 1688-89 yılları arasındaki “Muhteşem Devrim”den (II. James'in tahtan düşmesi) Napolyon'un 1815'te yenilmesine kadar geçen sürede İngiltere'nin dünya imparatorluğu hâline gelmesi konu edilmiştir. 20. yüzyıla kadar stratejinin genel manada siyasi tartışmaların kilit unsuru olduğu görülmektedir. İngiltere'nin deniz gücüne önem vermesi ve özel stratejik gereksinmelerin çözümlenmesi

ile kendisine stratejik avantajlar sağladığı görülmektedir. Bu şekilde Akdeniz, Baltık Denizi, Batı Hint Adaları ve Kuzey Amerika kara sularına donanma gönderebilme imkânı elde etmiştir.

Dördüncü bölümde, 1775-1800 yılları arası ABD merkezinde, İngiltere ve Fransa ekseninde Yedi Yıl Savaşları (1756-63), ABD Bağımsızlık Savaşı (1775-83) ve ABD İç Savaşı'nda (1861-65) uygulanan stratejiler ele alınmıştır. Savaş sonunda ordunun şekillendirilmesinde hazine bakanı ve orduda general olarak görev yapan Hamilton ile ABD'nin ilk başkan yardımcısı Jefferson arasındaki görüş ayrılıkları ve gerekçeleri bu bölümde yer alan konulardandır. İlave olarak, bu bölümde Fransız İhtilali Savaşlarına (1792-1815) yer verilerek stratejik açıdan analiz yapılmıştır. Bölümün sonunda yeni cumhuriyetler (1775-1815) arası uygulanan stratejilerin ABD, İngiltere, Fransa ve Rusya üzerindeki yansımaları ele alınmıştır.

Beşinci bölümde, 1790-1914 yılları arası Napolyon ve diğerleri üzerinden stratejik düşünceler, stratejinin dili ve pratiği konularına yer verilmiştir. Seferler üzerine Clausewitz ve Wellington'un bakış açıları ve ilgilendikleri alanlar üzerinden stratejik yorumları açıklanmıştır. 1799 sonlarında iktidara gelen Napolyon'un yaptığı seferler stratejik açıdan ele alınmış ve stratejinin temel tartışma konularından biri olan "komuta ilmi" hakkında Jomini ve Clausewitz'in görüş ayrılıklarına yer verilmiştir. Birçok uzmanın strateji kavramlarını nasıl ele aldıkları yayımladıkları eserler üzerinden incelemeye tabi tutulmuş ve Almanya, Rusya, İtalya, Fransa, ABD'nin uyguladıkları strateji ve sonuçları açıklanmıştır.

Yazar, altıncı bölümde, 19. yüzyılda ABD (1812-98) döneminin analizini yapmıştır. Bölümün başında iç savaştan önce Amerikan stratejilerine yer verilmiştir. Büyük bir savaşın önüne geçmenin Amerikan stratejisinde 1815 yılından sonra da temel hedef olduğu görülmektedir. 1816'da donanmasını büyütme kararı veren ABD, sahillerin tahkim edilmesini sistematik bir programa alarak West Point (ABD Harp Okulu), sistem mühendisliği ve balistik üzerinde yoğunlaşmıştır.

1846-48 yıllarında ABD "yüksek tempo" diye nitelendirebilecek bir harekâtla Mexico City'ye ilerlemesi ve savaşı kazanması, onun stratejik kavrayışını ve ferasetini göstermiştir. Amerikan yerlileri ile mücadelelerinde ise, "rakibini yorma" ve "üzerinde devamlı baskı kurma" stratejilerini kullanmıştır. Amerikan İç Savaşı'nda stratejik meselelerin siyasi faktörler tarafından belirlendiği anlaşılmaktadır. Lincoln'ün 1864 başkanlık seçimlerini kazanmasından sonra, Kuzey'in siyasi bütünlüğü pekiştirilmiş, bu şekilde; Güney'deki konfederasyona karşı zafer kazanılacak siyasi düzenlemenin temeli atılmıştı. Güneylilerin komutanı Lee'nin, stratejik hataları ve Kuzey orduları komutanı McClellan'ın "ılımlı savaş hedefleri" stratejileri ve sonuçları bu bölümde yazar tarafından değerlendirilmiştir. 8 Kasım'da, Cumhuriyetçi Lincoln'ün seçimi kazanmasından beş ay sonra Güneyliler savaşı kaybetmiştir. Bu savaşta Cumhuriyetçilerin köleliğe karşı olmaları Kuzey ve Güney'deki köleleri kendi yanlarına çekme ve zaferin elde edilmesindeki rolü göz ardı edilmemelidir. İç savaş bittikten sonra yerlilerle ikinci çatışmalar yeniden başlamıştır. 1869'da Grant'ın başkan olmasının akabinde izlenen barış politikası sonrası çatışmalar sona ermiştir. Politikanın amacının, yerlileri "iyi komşular" hâline getirmek olduğu vurgulanmaktadır.

Yedinci bölümde, Avrupa ve dünya sorunu (1816-1913) dönemleri ele alınmıştır. Kurmay, genelkurmay

kavramı ve bunların savaşta etkinlikleri Prusya, ABD ve Danimarka üzerinden analiz edilmiş; kara hâkimiyeti, deniz hâkimiyeti konuları ile gemilerin hava savunma sistemleriyle donatılmasının gerekliliği stratejik açıdan incelenmiştir. Diğer taraftan zorunlu askerlik, yeni teknolojilerin askerî alanda kullanılması ve profesyonelliğin artırılması ele alınan konuların başında gelmiş ve askerî strateji ile siyasi strateji karşılaştırılması yapılmıştır.

Yazar, sekizinci bölümü dünya savaşı için stratejiler (1900-18) başlığıyla eserine aktarmıştır. Taarruz, insan gücüne erişim ve zorunlu eğitim sonrası oluşturulan ihtiyat kuvvetlerinin değerine vurgu yapılmış ve topyekûn savaşta millî seferberlik öne çıkarılmıştır. 1917’de İtilaf Devletlerinin en iyi savunmanın hücum olduğu konusunda hemen hemen mutabık kaldıkları anlaşılmaktadır. 1918’de Albay Fuller’in “tankın strateji üzerindeki etkisi” hakkındaki çalışması zırhlı birlik harekâtının önemini anlama ve destekleme baskısının bir vechesi olarak kabul görmüştür.

Dokuzuncu bölümde, topyekûn savaş stratejileri (1919-45) analiz edilmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde strateji uzmanları İngiliz Basil H. Hart ve İtalyan Giulio Douhet’in yorumlarına yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde yazar, 1922’de Mustafa Kemal’in Yunanistan’a karşı kazandığı zafer ve Çanakkale krizi sırasında İngilizlerin yıldırlması ve korkutulması sonrası Sevr’in uygulanmamasına yer vermiş, ayrıca; Mustafa Kemal’in müttefik devletlerin fikir ayrılıklarını nasıl avantaja çevirdiğini vurgulamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndaki stratejinin Birinci Dünya Savaşı’nda izlenen strateji ile benzerlik gösterdiği, ancak; ideolojik boyut ve kriterlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu bölümde ayrıca Müttefik ve Mihver Devletlerin stratejileri ele alınarak, Müttefiklerin savaştıkları yerleri ve kullanabilecekleri kaynakları anlamada ve planlamada Mihver Devletlerden daha iyi oldukları ortaya çıkmıştır. Burada savaşı genişletmenin aslında maceracılık olmadığına, ancak; Hitler’in uluslararası durumu hatalı okumasının onu nasıl felakete götürdüğüne dikkat çekilmektedir.

Yazar, onuncu bölümde soğuk savaş stratejilerini (1945-1989) ele almıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği’nin stratejisi, Amerika tehdidi üzerine; Amerika stratejisi ise Rus tehdidi üzerine oluşturulmuştu. Rusya üzerinde çevreleme stratejisi; ABD’nin angaje olması, bölgesel güvenlik paktlarının tesis edilmesi ve 1947’de başlayan Marshall Planı yardımıyla Batı Avrupa’nın yeniden inşası ile gerçekleştirilecekti. Sınırlı ve nükleer bir savaş arzusunun yanında nükleer çatışma için stratejiler de geliştirilmişti. Ayrıca NATO’nun güçlendirilmesi, ABD’nin savunma harcamalarındaki artış, Amerikan nükleer başlıklarının sayısındaki artış gibi stratejik hamleler Sovyetler Birliği’nin Küba krizinde geri adım atmasına ve Avrupa’daki tehdit derecesinin azalmasına sebep olmuştur.

On birinci bölümde yazar, 1990 sonrası günümüz dünyası stratejilerini ele almıştır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonraki süreç, ABD tarafından “tarihin sonuna” paralel “medeniyetler çatışması” olarak tanımlanmıştır. Soğuk Savaş’tan sonra ABD için stratejide vurgu “çevreleme” karışımı olmuştur. Bu karışım uluslararası düzeni değiştirmek isteyen kuvvetlere karşı durma ile NATO’nun uygulama alanı genişletilerek uygulanan “gerileme” politikasından elde edilmişti. Yazar, ayrıca Bush, Barack Obama ve Trump döneminde uygulanan politikalara bu bölümde yer vermiştir. Diğer taraftan nüfus artışının doğrudan strateji ile ilgisinin yanında iklim değişikliği, su, gıda ve enerji kaynaklarının güvenliği

meseleleri, siyasetin doğası, halkları kontrol altına alma, işsizlik ve genç erkeklerin sosyalleşmesindeki zorlukların dolaylı olarak stratejiyle ilintili olduğuna işaret edilmiştir.

Yazar, 374 kaynak ve 432 sayfadan oluşan eserini okurlarına sunmuştur. Black, eserinde bir taraftan “askerî strateji” kavramını, diğer taraftan “genel strateji” kavramını bir süreç içerisinde, geniş bir düzlemde, küresel ve çok boyutlu olarak ele almıştır. Eserin dokuzuncu bölümünde, Mustafa Kemal Atatürk’ün, dünya tarihinde önemli yeri olan ve zaferle sonuçlanan Çanakkale ve Kurtuluş Savaşlarında uyguladığı stratejiler, Sevr’in uygulanmaması ve İtilaf Devletleri arasındaki fikir ayrılıklarını nasıl avantaja çevirdiği konularına yer verilmesi esere ayrı bir zenginlik kazandırmıştır. Eserde, anlatımların genellikle uzun cümlelerle yapıldığı görülmektedir. Doğal olarak bu durumun okurların eseri anlamalarına olumsuz etki yapacağı düşünülmektedir. İlave olarak “Kıta İmparatorluklarının Stratejileri” bölümünde “Türkiye” yerine “Osmanlı İmparatorluğu” tabirinin kullanılmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir (s. 85). Sonuç olarak, olayların kronolojik olarak ele alınması, literatür taraması açısından zengin olması ve stratejinin iç yüzünü anlatması nedeniyle eserin, özellikle strateji ile ilgilenen okurlara ve araştırmacılara faydalı olacağı düşünülmektedir.